

Blanka Karlsson: Jak si zachovat češtinu

Jak si zachovat češtinu, to je téma, které mi uložili pořadatelé kongresu s přáním, abych odpověděla na následující otázky:

- Proč a jak se uchovává čeština v generaci mých potomků?
- Jaké jsou největší problémy?
- Jaké jsou možnosti výuky češtiny?
- Zda mé děti a vnuci považují češtinu za výhodu?

Tento příspěvek byl napsán již před konáním kongresu, ale doplněn po návratu domů na základě inspirace z kongresových diskusí a otázek.

Příspěvek je vlastně volným pokračováním předešlého kongresního příspěvku v roce 2012 „Já jsem Švéd a také Čech“ (14 stran, 12 obr.), někde i s opakováním myšlenek/příkladů, postaven na vlastních zkušenostech dvojjazyčného manželství od roku 1975, rodičovství dvojjazyčných synů od roku 1978 (prvorozený narozen v Praze, druhorozený narozen ve Švédsku) a konečně na vlastních zkušenostech s trojjazyčnými vnuky, narozenými v Dánsku v roce 2008 a 2010. K tomu ještě patří vlastní zkušenosti s výukou češtiny českých dětí ve švédských základních školách a gymnasiích od 1990. let. Na konci tohoto příspěvku uvádím Výběr z mého díla – tituly k problematice dvojjazyčnosti a češtiny vůbec.

Proč a jak se uchovává čeština v generaci mých potomků: synů a vnuků?

Otázka zachování češtiny v cizím prostředí začíná v nás, v první generaci zahraničních Čechů, tj. těch, kteří přišli do ciziny jako dospělí. Na této první generaci záleží, aby si zachovala češtinu nejprve v sobě a potom ji přenesla dál do duše svých dětí a vnuků. V Praze jsem na Univerzitě Karlově slyšela názor, že cizí prostředí tu matku přehluší. Ne, nepřehluší, pokud je matka zásadní v používání mateřštiny již od porodu!

Zachování češtiny u dvojjazyčných dětí je podmíněno tím, že rodiče ovládají mateřštinu toho druhého, aby pak mohli spolu hovořit každý svým jazykem přirozeně a nenásilně. (To vše již zmíněno v předešlém výše jmenovaném příspěvku). Dítě tak zpracovává obojí zároveň ve třech stádiích:

- 0-3roky – dítě ovládne nejprve řeč matky, kterou slyší již při kojení, na švédštinu otce odpovídá česky. *Např. od 1-2 roku mluví slova česká, k nim potom i švédská, ve věku 2,5 roku plynulá řeč jen česky,*
- od 4 let – dítě přijímá víc a víc mateřštinu otce, na jeho švédštinu odpovídá také švédsky, s matkou pokračuje komunikovat česky. *Např. 4letý umí přečíst všechna písmena česky, umí počítat česky do 15, švédsky do 10, ve věku 5,5 let umí číst česky.*
- od školního věku dítěte – dvojjazyčnost je úplná, takže dítě dokonce ovládá češtinu lépe než švédský otec a švédštinu lépe než česká matka. Nakonec se mi podařilo i to, že synové hovoří spolu česky, neboť jsem jim po celý život opakovala – mluďte spolu česky, protože až já zemřu, zůstane vám ta čeština. *Dvojjazyčná komunikace je tedy následující: rodiče spolu mluví každý svou řečí, synové se obracejí k matce v její mateřštině, k otci v jeho mateřštině, spolu mluví a píšou si mateřštinou matky.*

Start je tedy u dvojjazyčné výchovy synů, kteří dosáhnou dospělosti, odejdou z domu do svých životů/zaměstnání a tam si odnesou češtinu, která je samozřejmou součástí jejich

osobnosti. Česká komunikace pokračuje v kontaktu s matkou a v kontaktu mezi bratry, ale i v kontaktu s mateřskou vlastí.

- Jak je to se zachováním češtiny v generaci třetí?
- Proč a jak se čeština uchovává?
- Jak je to s aktivním použitím češtiny u trojjazyčné generace?

Tady je problematika trojjazyčných vnuků, kteří jsou s jistotou dvojjazyční – jak dříve zmíněno - mají dánštinu matky a švédštinu otce (dvojjazyčného česky-švédsky, který pro své děti zvolil švédštinu). Jejich výchova k češtině je již složitější, neboť zde je čeština více cizím jazykem než mateřštinou. A tak je to česká babička, která jim tu češtinu dává. Vnoučata ve věku 3,5 - 5,5 let již chápou vícejazyčnost ve svém životě a dokonce jejich mozek *bystře zpracovává jazykové hříčky, kdy si schválně pletou slova mlíko a mýdlo a se smíchem říkají, že chtějí nalít mýdlo; (babička záměrně použila mlíko, protože to jde s mýdlem více dohromady než mléko)*. Vnoučata již znají české pohádky, ale tady je trochu problém: české vyprávění babiččino musí být doplňováno švédskými vysvětleními té či oné věty a také tak trochu herectvím a řečí pantomimy. *Ale funguje to, o čemž jsem se přesvědčila letos v létě při obědě celého dánského příbuzenstva v restauraci, kde vnučka začala - k mému překvapení – vyprávět v dánštině, kdo je Zlatovláska, kdo je to Dlouhý, Široký, Bystrozraký a jaké mají vlastnosti*. Další pomocí k zachování češtiny je kultura, např. filmy! Trojjazyčná vnučata přešla od Krtka, Hurvínka aj., na pohádky s herci – Byl jednou jeden král, Princ Bajaja, Strakonický dudák a další. Pětiletá vnučka projevila *jazykový cit, když reagovala se smíchem na Kalafunovo zvolání Švandičku. To slovo Švandičku se jí tak zalíbilo, že je ihned opakovala*. Jindy zase vnučata s chutí opakovala *stakatově „Ba ja ja „*. Tady vidíme příklad porozumění hudebnosti českého jazyka. V dánské školce učitelkám a na náhodném setkání s jinými dánskými rodiči vysvětluje vnučka s chutí, že tady je babička, která hovoří česky a dědeček, který hovoří švédsky. Čili již v tomto předškolním věku vidí vnuci češtinu jako něco zajímavého, co stojí za sdělení.

Ve věku 4 a 6 let vnučata nehovoří česky jako dvojjazyčná druhá generace, avšak jsou vlastně se svou trojjazyčností ve výše uvedeném druhém stupni dvojjazyčnosti, kde je umístěna čeština tak, že na české věty odpovídají švédsky: začínají říkat jednotlivá slova (*tam, tady, tenhle, támhle, chleba, máslo, sýr, výborně*) a věty, které řeknou česko-švédsky (*např. jag vill ha táta = chci tátu (vnučkova odpověď babičce, která se česky ptala, proč v noci po probuzení plakal)*). *Dále vnučata počítají česky do deseti – to již od loňska, kdy jim bylo 5 let a 3 roky. Minulý týden (týden po skončení kongresu) mě 4letý překvapil tím, že umí v češtině počítat příklady jako 1 + 1, 3 + 2, 4 + 2, atd., čili matematika uvnitř desítky*. Trojjazyčná výchova v češtině může ovšem probíhat jen v osobním kontaktu s českou babičkou, který je možný minimálně třikrát za rok. To samo o sobě odpovídá na otázku, jaké jsou problémy. Dětský mozek vícejazyčný však chápe rychle a bystře opakuje česká slova, takže během jednoho týdne se skoro dějí jazykové zázraky.

Další z výše uvedených otázek – Jaké jsou největší problémy?

Umět česky psát. Dvojjazyčná generace hovoří česky tak, jako každý jiný Čech žijící v České republice, neboť se vlastně naučili česky stálou ústní komunikací a poslechem knížek, které jim matka četla. Dvojjazyční však vychodili švédskou školu, takže neměli výuku českého jazyka a literatury denně, tak jako děti v České republice. Chybí jim perfektní znalost českého pravopisu. Mohou však čistě přečíst český text a psát česky tak, jak to slyší, avšak chybami, byť srozumitelně.

Zde se pozastavím nad otázkou, kterou mi na kongrese položila pí redaktorka Milena Štráfěldova behem meho vystupu – Naučila jsem sve syny pravopis? - Odpovedela jsem – Nenaučila a do konce sveho ivota budu mít pro to špatne svedomí -. Stala jsem tam jako provinila školacka, protože to mám v povaze vzít okamžite vinu na sebe bez uvazování, zdali tomu tak opravdu je. Paradoxem bylo, e tentyz veer mi syn Robert napsal e-mail v čiste eštine bez jedine chybicky: cituji: „Dekuji za informaci. Vdyt také mueš vzít autobus. A tvoje jízdenka na vlak platí také v autobuse. Jede 2A, 3A a 4A a ke dveřím. 3A je na proteší strane nadraí a 2A a 4A jedou na proteší strane od Radnice. Vystoupíš na stanici Lollandsgade“. Tento synuv e-mail se tykal me cesty do Danska.

Jak to vlastne je opravdu? Me špatne svedomí se tyká zejmena jejich pravopisu i-y. Po navratu domu jsem nahledla do domcího archivu, abych šla v teto otazce a do dna. *Oba syny jsem učila od jejich 3-4 let (staršího v Praze v roce 1981, mladšího ve Švedsku v roce 1988) podle knihy autora Tomše Henka: Hrou připravujeme na školu, Praha 1975. Cela kniha je popsana splnenými úkoly a mými poznamkami, např. kap. II. hotovo 14. 5. 1984, cvičit dale v psaní na str. 24.,25., vysvětlit opak mokry-suchy, atp. . Pravopis jsme probírali v knizce Hadanky a tajenky, Praha 1979, kde jsou např. slova s obrazky uprostred a ma se dopsat cele slovo: ka- obrazek psa -ník...čili kapesník. V archivu mám dale Písanky pro první ročník: udělali jsme sešit 1, 2, 3. Písanka 4 a 5 zůstala již přazdna.*

Vyše uvedene příklady ukazují, e jsem syny učila pravopisu v jejich předškolním veku a v prvních třídach. Takova je pravda. Ale přestoe jsem v Praze před nastehováním do Švedska koupila Diktaty a pravopisna cviení, SPN 1961, Cviení z eskeho jazyka, SPN 1977 a dale uebnice eskeho jazyka a ítanky pro celou zkladní školu, vyuku pravopisu jsem s nimi skutene dělala, ale již nedotáhla do konce po celou delku školní dochazky. V tom je to moje špatne svedomí. *Mohu však k tomu dodat jeden protiargument: po skonení kongresu jsem se rozjela do Danska hlídat vnoucata a dozvedela jsem se od syna Roberta překvapující konkretní příklad jeho psaní v eštine: Jakoto profesionlní hudebník vydaval druhé vydaní sve CDdesky v Dansku, ale našel si na internetu monost vyroby teto desky v Brne. Z toho plyne, e nsledovala intenzivní emailova korespondence mezi synem a Brnem v eštine! V Dansku jsem pak videla vysledek teto eske písemne komunikace – dve poštovní krabice s hotovými deskami. Take synove jsou tak jako tak schopni komunikovat esky i písemne.*

Vyše uvedene problemy nas vedou k další zmínene otazce: jake jsou monosti vyuky eštiny.

Ve švedškých školach byl v dobach me praxe předmet „hemsprak“ (vysl. hemsprok) = domcí jazyk, kde se áci uí ten jazyk, kterým mluví doma, tj. jejich mateřštinu. Mohu hovořít z vlastní zkušenosti, kdy jsem učila eštinu v 1990. letech a v te době měl tento předmet bohuel přilíš maly prostor v rozvrhu, konkretne 20-40 minut tydne. Měla jsem z celeho města neco přes dvacet detí v zkladních i středních školach, tj. v každe škole vdy jen jednoho aka. To je ovšem asove dost malo, když srovnáte denní vyuku eštiny v eských školach. Proto v cizine musí být zklad jazykove vychovy v rodine. Moji áci v te době (nikoliv synove!) hovořili lamanou eštinou, a to fyzicky bolelo. Jejich eští rodie si mozna mysleli, e díteti ve švedške cizine pomohou, když s nimi budou mluvit více švedsky než esky. Je to však mylny nazor, neboř díte s pevnou znalostí mateřštiny je vnitřne silne.

Poslední z uvedených otazek: Zda me detí a vnuci povaují eštinu za výhodu? Určite!!

Vyše uvedene příklady jsou samy o sobe odpovedí na tuto otazku. Dvojazyční dospelí synove mi mnohokráte mi řekli, jak jsou rádí, e jsem je naučila esky: např. již jen to, e v Praze nemusí komunikovat anglicky. A vnoucata – jak vyše zmíneno - s chutí sdelují

učitelkám, že v jejich životě je i čeština. V předešlém kongresním příspěvku „Já jsem Švéd a také Čech“ uvedeném na začátku tohoto textu jsem uvedla celou řadu příkladů výhod češtiny a jejího použití v životě synů a v jejich dospělé činnosti v zaměstnání a jinde.

Souhrnně k problematice nemohu nezpomenout na Komenského a jeho citátu *Scire, velle, posse – Vědět, chtít, moci* – čili tři způsoby dohromady, jak dosáhnout cíle, tj. Jak si zachovat češtinu. *Vím*, tj. umím česky, *chci* používat češtinu a *mám možnost* používat češtinu. To jsou vlastně i podmínky, jak si zachovat češtinu. Ovšem někdo si tu češtinu třeba vůbec zachovat nechce...! To první – *vědět* – záleží na nás, první generaci Čechů, jak hluboko jsme zaseli české povědomí v duši našich synů a vnuků, protože pokud se nám to podařilo, pak další generace *chtějí* používat češtinu, protože je to tak přirozené, takže vlastně otázka *chtít* je jaksi zbytečná, neboť prostě automaticky mluví česky, aniž by uvažovali, jestli chtějí nebo ne - a z toho plyne, že *možnost používat češtinu si vždy najdou* – když ne ústní komunikací, pak v knihách, filmech, atd. .

A na Komenského pansofické otázky *co?, proč?, k čemu?, kdy?, jak?* odpovídám takto: *co?* čeština, *proč?* protože je to vnitřní síla, *k čemu?* pro vlastní pocit, potěšení i užitek při různých příležitostech, *kdy?* po celý život, *jak?* se svými blízkými, které jsem naučila česky, i s přáteli ve vlasti i jinde ústně, písemně i sledováním kultury (divadlo, film, knihy).

Zachování češtiny ve druhé generaci zahraničních Čechů je velmi užitečné i pro první generaci, která jim tu češtinu dala. V mém případě konkrétně tak, že když ve vlastním dvojjazyčném vydavatelství Blanka Pragensis Förlag publikuji svá díla dvakrát, tj. česky a švédsky, mohu dostat hodnotnou jazykovou pomoc ve švédštině, kdy např. synům vysvětlím česky ten či onen výraz, myšlenku a oni mi to obléknou do švédštiny správně tak, jak by to napsal autor, jemuž je švédština mateřštinou.

Závěr tohoto příspěvku nebyl plánován, ale náhoda tomu chtěla, aby sem byl zařazen. Letos v květnu jsem slavila životní jubileum a k této příležitosti mi syn Richard složil text a hudbu písně „Česká republika“. Po dlouhém váhání souhlasil s tím, abych na kongrese pustila nahrávku této skladby, kterou jsme natočili video-kamerou pro narozeninovou oslavu: syn hraje na klavír a zpívá (3 minuty filmu). Byl to pro mne překvapující dárek, který si vymyslel sám a jak mi řekl, poprvé skládal český text (na youtube jsou jeho live-koncerty vlastních písní – 16 skladeb švédsky i anglicky). Do tří slok dostal krátkými slovy českou minulost i přítomnost a navzdory problému s pravopisem, o kterém se výše zmiňuji, měl v textu jen dvě chyby. Končím tento příspěvek citátem jeho refrénu: „Česká republika, co to je? To je ta země, odkud jsi“. A tak je tento závěr živým důkazem i odpovědí na výše uvedené otázky. Viz zde dále plný text písně a na jeho konci 3minutová nahrávka písně, *která je chráněna autorskými právy Richarda Karlssona, tj. nesmí se kopírovat a používat jinde bez souhlasu autora.*

Česká republika

Music and lyrics © Richard Karlsson 2014

Věnováno k narozeninám Blanky Karlsson dne 28. 5. 2014

Videonahrávka – Richard Karlsson klavír a zpěv – promítnuta na konferenci zahraničních Čechů „Krajané a čeština“ v Národním muzeu v Praze, dne 11. 9. 2014 jako příloha k přednášce „Jak si zachovat češtinu“

Verse:

Byl jednou jeden muž,
on udělal první kus ke spojení této země.
Po něm přišli další muži, co dali své služby
a vyvinuli tu práci ke své době.
Ti muži byli Sámo, Bořivoj První, Karel Čtvrtý, Masaryk a Havel.

Chorus:

Česká republika, co to je...
To je ta země, odkud jsi.

Verse:

Vývoj šel dopředu, ale taky dozadu,
to záleželo na tom, kdo řídil.
Kultura, ta tvořila přesně jako výrobci a společně dali zemi na mapu:
hudba, knihy, divadlo, filmy, sport, jídlo, pití, sklo, porcelán, auta.

Chorus:

Česká republika, co to je...
To je ta země, odkud jsi.

Stick:

Černé doby byly, co lidem uškodily,
stačilo jen říct něco proti.
Černé doby byly, kdy lidi krutě žili,
vždycky přišel někdo, co dal jim sílu.

Chorus:

Česká republika, co to je...

To je ta země, odkud jsi.

nahrávka písně Česká republika.MTS

Prameny a Literatura

Archivní dokumentace (textová, obrazová, zvuková, filmová) in: Archivní soubor „PhDr. Blanka Karlsson, Ph. D. č. 1371., součást Národního archivního dědictví České republiky in: Národní archiv v Praze-Chodovci.

Badatelské webové stránky: www.fencingperformance.com/blankapragensis

Některé hudební stránky synů: www.myspace.com/bratschrobert, www.aquasonic.dk, www.myspace.com/richardgustav, www.youtube.com/richardgustav,

Výběr z díla Blanky Karlsson (dále jen BK) k problematice kongresu:

Bibliografie (dále jen čísla Bibliografie) 4. /1990: *Tjeckiska för nybörjare*, en lärobok för vuxna, del I - V, Norrköping 1990, 233 s. Učebnice češtiny pro vzdělávání dospělých – pět samostatných dílů. Nevydaný rukopis zakoupen večerní školou kursů pro dospělé, Medborgarskolan, a použit též ve vlastní výuce v kursech Lidové univerzity při Stockholmské univerzitě. V obrazových přílohách knihy vlastní foto BK – mj. snímky Prahy z doby sametové revoluce.

5. /1991: *Språkundervisningens metodik och historia*, Norrköping 1991, 56 s. Strojopis přednášky BK o metodice a dějinách vyučování cizích jazyků – slepen do brožury a rozdán učitelům Lidové univerzity (posluchačům přednášky) na jejich školení na ostrově Visingsö v roce 1991.

6. /1991: *Språkundervisningens metodik och historia*, Norrköping 1991, 162 s. Rukopis knihy pro vzdělávání dospělých o metodice a dějinách vyučování a studia cizích jazyků - použit ve vlastní výuce kursů češtiny, ruštiny, bulharštiny a v kursu latiny na univerzitě třetího věku Folkuniversitetet při Stockholmské univerzitě. V obrazových přílohách knihy vlastní foto BK a primární prameny ze švédských archivů. [*Začátek komeniologického bádání BK ve Švédsku*]

8. /1992: *Bilingvismus, čili dvojjazyčnost a výchova v rodině*, Olomouc 1992, 4 s. Výtisk přednášky BK na konferenci Comenius'92 v Praze a v Olomouci na sněmu Moravského svazu předškolní výchovy - viz též Bibl. č. 13., 14., 18., 32.

13./ 1992: *Bilingvismus a výchova v rodině* - s 135. – 138. a ***Biligualism and Education in the Family*** - s 139. – 143. in: Comenius Heritage and Education of Man for the 21st Century, Papers of Section 4, Charles University, Comenius Institute of Education, Prague 1992. Výtisk přednášky na konferenci Comenius' 92.

14. /1994: *Tvåspråkighet och uppfostran i en familj*, s 14. – 15. in: Bulletin Information från svensk-tjeckisk-slovakiska föreningen, Stockholm Januari/Februari 1994, švédská verze Bibl. č. 8., 13., 18., 32. [*Anglické a švédské vydání této práce o dvojjazyčnosti vystaveno ve stockholmském Skansenu na vlastních výstavách českých a moravských lidových krojů BK a její rodiny v rámci Českých dnů aj. folklorních akcí ve Švédsku, kde rodina – BK a synové - v nivnických krojích reprezentovala Českou republiku (v letech 1990-1997).*]

18. /1995: *Esej o mateřtině* (na konci školního roku), titulní strana in: Alternativa nova 10/1995, opavský měsíčník pro literaturu, umění, kritiku, historii.

32. /2000, 2005: *Dvojjazyčnost a výchova v rodině*, s. 125. – 128. in: Emigrace a exil jako způsob života, II. symposium O českém vystěhovalectví, exulanství a vztazích zahraničních Čechů k domovu, ed. S. Brouček, K. Hrubý, A. Měšťan, Praha 2001. Sborník Konference zahraničních Čechů ve dnech 1. - 5. 10. 2000. **Ještě jednou tiskem v r. 2005 v USA**, navíc se 3 obrazovými přílohami: ***Dvojjazyčnost a výchova v rodině*** s 1. – 3. in: Hospodář, ročník CXV, číslo 12, prosinec 2005, vydává Jan Vaculík v Texasu. V textu též tiskem výše jmenované tři snímky: BK a synové v nivnických krojích na folklorním festivalu ve stockholmském Skansenu, kde uspořádali vlastní výstavu – viz. komentáře k Bibl. 14.

55. /2010: *Propagace české kultury ve Švédsku*, příspěvek na kongrese zahraničních Čechů Krajané a kultura v Praze, Národní muzeum, 6. – 8. 9. 2010. 3 strany in: www.zahranicnicesi.com

56. /2010/2011: *České kulturní vzpomínání ve Švédsku (od roku 1989 do října 2010)*, obsah Bibliografie 54 a 55 sepsán dohromady v rámci serie autobiografického vzpomínání .Vyšlo tiskem v USA-Texas i: Hospodář nr 1/2011, str. 6. – 8., 11 obr.

65. /2012: *České filmové vzpomínání ve Švédsku, aneb Film „České kořeny ve Švédsku“, natáčení filmu (2009) a jeho cesta do světa (2010-2011)*, in: Hospodář 3/2012, USA, Texas, vyd. Jan Vaculík, str. 5. – 8., 14 obr.

69./2012: „Já jsem Švéd a také Čech“, 14 stran, 12 obr in: www.zahranicnicesi.com na konferenci zahraničních Čechů „Krajané a problém generací“ v Praze, 26. – 28. září 2012
